

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

מס' גליון תב

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת האזינו תשפ"א

פטירת משה רבינו - פיסקא יד - יז

מדוע הראה ה' למשה את הארץ, ומדוע כתוב לשון אחר מפרשת פנחס

[יד]

(לב, מט) וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחוזתה. ובפרשת פנחס (במדבר כז, יב) אמר לו עלה כו' וראה את הארץ

(לב, מט) עלה אל הר העברים הנה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחוזתה:

בריות להשם יתברך, כמו שנאמר (בראשית יג, ד) ויקרא שם אברם בשם ה', לכן דוקא על ידי הליכתו תהא נוחה להכבש לפני בניו, כי זכה לכה הליכה מחמת מעשיו, ועל ידי הליכתו הוא הפיל את השרים של הארץ למעלה בשמים, ועל ידי זה תהא נוחה להכבש, שכבר כבושה על ידי הליכתו, והוא כמו שאמרו חז"ל על נבוכדנצר שהחריב את המקדש, כי ה' כבר החריבו, ורק טחן קמחא טחינא (עיין שיר השירים רבה ג, ב).

ועל פי ביאור זה יש לומר, דכשם שאברהם אבינו בהליכתו הפיל שרי מעלה, והיו יכולים ישראל לכבוש הארץ, כך גם משה רבינו ע"ה, היה בכח ראייתו. דהנה אברהם אבינו פרסום אלוקותו יתברך בהליכתו, ומשה רבינו בראייה, דעל ידי משה שעשה את כל הניסים במצרים ועל הים, ראו ישראל את כבוד ה' יתברך, וכן ארבעים שנה במדבר היה הענן מעל המשכן, וראו כל ישראל את הענן על המשכן, נמצא שזכה משה להראות לעיני כל ישראל בראייה, את שכינת כבודו יתברך, ומידה כנגד מידה זכה משה שבכח ראות עיניו הוא הפיל שרי מעלה על ידי ראייתו את הארץ, וזה הטעם שהראה ה' למשה רבינו את הארץ, כדי שתהא נוחה להכבש על ידי ישראל, שראייתו הפילה שרי מעלה.

ועל פי יתבאר הכל. דכיון שראיית משה היתה כדי להפיל שרי מעלה, ושתהא נוחה להכבש, ושתי קדושות היו לארץ, האחת קדושה ראשונה זמנית עד שגלו ממנה בחורבן הבית, וקדושה שניה שהיא לעולם ועד, לכן הראה הקדוש ברוך למשה את הארץ, שיראנה בשתי סוגי ראיות, ראייה אחת שתהיה ראייה לקדושה ראשונה, זמנית, וראייה שניה שתהיה ראייה לעולם ועד, על הקדושה השניה. ובפרשת פנחס הוא הראייה על קדושה ראשונה, לכן כתוב בלשון עבר, שקדושה ראשונה היא לעולי מצרים, וזכו בה כשיצאו ממצרים, והוא בלשון עבר שכבר ניתנה להם, ולכן לא כתוב לאחוזתה, כי אחוזתה היא לצמיתות, ועולי מצרים שהיא קדושה ראשונה לא

¹ [יד] על הפסוק (דברים לב, מט) "עלה אל הר העברים הנה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחוזתה", יש לדקדק על השינויים שיש בין פסוק זה לפסוק שבפרשת פנחס (במדבר כז, יב) "ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הנה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל": א. בפרשת האזינו כתוב לשון הנה "ונתן", ובפרשת פנחס בלשון עבר "נתתי". ב. בפרשת האזינו כתוב "לאחוזתה", ובפרשת פנחס לא כתוב לאחוזתה. ועוד יש לדקדק על הכתוב (דברים ג, כח) "ויצו את יהושע וחסקיהו ואמץהו פי הוא יעבר לפני העם הנה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה", מדוע כתוב "אשר תראה" ומוכח דלדרשה בא. ובכלל צריך טעם, מדוע הראה ה' למשה את הארץ כיון שלא היה יכול להכנס אליה, שאם אין תועלת בראייה זו, בודאי לא היה ה' מראה למשה את הארץ בסתם.

ומבאר המשך חכמה, דהנה מבואר בערכין (לב, ב) ובעוד הרבה מקומות בש"ס, דקדושת ארץ ישראל מתחלקת לשתי קדושות. קדושה ראשונה, והיא מה שקדשו את ארץ ישראל עולי מצרים. וקדושה שניה, והיא מה שקדשו אותה עולי בבל, דהיינו עזרא הסופר ואנשיו. ומבואר (שם) דקדושה ראשונה בטלה כשגלו מארץ ישראל, אבל קדושה שניה לא בטלה לעולם.

והנה מבואר בבבא בתרא (ק, א) על הכתוב (בראשית יג, יז) "קום התהלך בארץ לארץ ולרחקה פי לך אתננה", דהטעם שה' צוה לאברהם להלך בארץ, אינו כדי לקנותה, דהילוך אינו עושה קנין, אלא כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו. וצריך ביאור בזה, איך מהלך אברהם יעשה שיהיה נוח לכבוש, ומדוע דוקא הילוך ולא דבר אחר. אבל הביאור בזה, דאברהם אבינו עבד את הבורא בהליכתו הרבה מאוד, שנתגדל ונתחזק בחכמת לבבו להכיר מציאותו יתברך, והלך לקרב עצמו להשם, ובהליכתו פרסם אמונתו והקריא

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

האחת מה שכבשו עולי מצרים, והאחת מה שכבשו עולי בבל, והנה ידוע דמה שכבשו עולי בבל הלא נשארה קדושתה, דקדושה שניה קידשה לעתיד לבא, ומה שכבשו עולי מצרים לא קידשה לעתיד לבא (ערכין לב, ב ועוד. רמב"ם תרומות א, ה), ולזה אמר שם (במדבר כז, יב) וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל, אבל כאן אמר וראה את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל לאחוזתה, זהו מה שכבשו עולי בבל, שקדושה לעולם, וכאחוזתה שאין לה הפסק ואינה נמכרת לעולם, כי ראות עיניו של משה חילקה את הארץ באופן הכיבוש במה שתהיה לבני ישראל לאחוזתה, ובמה שיופסק בחורבן בית ראשון. ודו"ק².

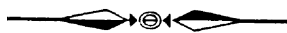
[טו]

(לב, נ) ומת בקר אֶשֶׁר אֶתָּה עֲלֶה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף אֶל עַמִּיךָ כְּאֶשֶׁר מֵת אֶהְרֹן אֲחִיךָ בְּהַר הַהָרִי וַיֵּאֱסַף אֶל עַמִּיו:

מדוע כאן כתוב באהרן אסיפה, ובפרשת פנחס מיתה

(לב, נ) והאסף אל עמיו כאשר מת אהרן אחיך, ובפרשת פנחס

לראות בעיניהם את כבודו יתברך, בניסים ובענן על המשכן. וכיון ששתי קדושות יש לארץ, וקדושה ראשונה בטלה, וקדושה שניה קדשה לתמיד. לכן בפרשת פנחס עשה בכח ראייתו את הקדושה הראשונה, לכן כתוב "נתתי" לשון עבר, שנתנה לעולי מצרים כבר, וכאן כתוב "נותן" לשון הווה, ועתיד, על קדושה שניה, לכן כאן כתוב "לאחוזתה", כי קדושה שניה היא לצמיתות כאחוזתה.

[טו]

³ [טו] על הפסוק (דברים לב, נ) "ומת בקר אֶשֶׁר אֶתָּה עֲלֶה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף אֶל עַמִּיךָ כְּאֶשֶׁר מֵת אֶהְרֹן אֲחִיךָ בְּהַר הַהָרִי וַיֵּאֱסַף אֶל עַמִּיו" יש לדקדק, מדוע כאן כתוב על מיתת אהרן לשון מיתה, ולעיל בפרשת פנחס כתוב לשון אסיפה, דכתיב (במדבר כז, יג) "וַיִּרְאֶינָהּ אֶתָּה וַיֵּאֱסַף אֶל עַמִּיךָ גַם אֶתָּה כְּאֶשֶׁר נֵאֱסַף אֶהְרֹן אֲחִיךָ".

אשר נתתי אותה לבני ישראל. והענין, כי כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה פרק המוכר פירות (בבא בתרא ק, א) דאמר ליה לאברהם (בראשית יג, יז) קום התהלך כו' כדי שתהא נוחה ליכבש לבני בניו, כן היה אצל משה שבראיתו היתה נוחה ליכבש לפני בני ישראל, וזה כל אחד לפי מעלתו, אברהם במה שהתהלך לפניו, כי היה ממרחק מקצות הארץ רחוק מידיעת השם יתברך, ונתגדל ונתחזק בחכמת לבבו להכיר מציאותו יתברך, והלך לקרב עצמו להשם, ובהליכתו פרסם אמונתו והקריא בריות להשם יתברך, כמו שנאמר (בראשית יג, ד) ויקרא שם אברם בשם ה', לכן היה בכח הליכתו לכבוש הארץ ולהפיל צבא השמים ממעל, ולכבוש העמים אשר יהיו רק קמחא טחינא (עיין שיר השירים רבה ג, ב), וכן משה, במה שנתגדל בהתגלות כבוד השם יתברך להמון עם כולו, וענן כבודו היה חופף עליהם מ' שנה, ובזה חיזק מוסדות האמונה, לכן היה בכח ראות עיניו לגרום שתהא נכבשת הארץ לפני בני ישראל, וזה שאמר (דברים ג, כח) והוא ינחיל אותם, הארץ אשר תראה, שכבר כבשה משה בראות עיניו, יותר מה שכבשו יהושע וישראל במלחמותיהם, ולכן כיבוש הארץ היה

קדשה לעתיד לבוא, אבל בפרשת האזינו מדבר מראייה של קדושה שניה, שהיא תמידית, לכן לא כתוב בלשון עבר אלא בלשון הווה, שהוה הוא גם לשון עתיד, ולכן כתוב לאחוזתה, כי קדושה שניה קדשה לעתיד לבוא. ולכן דקדק הכתוב לכתוב (דברים ג, כח) "וַיֵּצֵא אֶת הַיְהוָה וַיִּתְּקֶנָה וַיִּמְצָאֶהּ כִּי הוּא יֵעָבֵר לְפָנָי הַעֵם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה", כי על ידי ראיית משה, יכול היה יהושע לכבוש את הארץ. שכבר כבשה משה רבינו בראיית עיניו, יותר ממה שכבשו וישראל במלחמותיהם. וועל פי דברי קדשו יאיר לנו הכתוב, מדוע מסיימת התורה במילים (דברים לד, יב) "אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינָי כֹּל יִשְׂרָאֵל", דלכאורה צריך ביאור, מדוע כתוב "לעיני כל ישראל". אלא שבזכות שגידל כבודו יתברך "לעיני כל ישראל", זכה שראייתו תכבוש להם את הארץ.

² תמצית דבריו: הטעם שהראה ה' למשה את הארץ, כי בכח ראייתו הפיל שרי מעלה, ותהא הארץ נוחה לכבוש, כשם שאמר ה' לאברהם להלך בה כדי שתהא נוחה להכבש. כי כוחו של אברהם היה בהליכה, ושל משה בראייה, כי זיכה את ישראל

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

(עירובין סג, א) המורה הלכה בפני רבו מורידין אותו מגדולתו כו', ולא אשכחן דאיצטריך ליה, ואינו במעלת אביו, לכן אמר כאשר מת אהרן אחיך, שלא הניח בן כמותו.⁴

[טז]

(לב, נא) על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל:

מהו כפל הלשון "מעלתם בי", "לא קדשתם אותי"

יעמד וישאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה, ולא מצאנו שיהושע בן נון צריך לאלעזר הכהן לשואלו, אלא שמע מינא דהורידהו, כך אמרו שם בבא בתרא. וכיון שנתבאר שעיקר מעלת אהרן היתה שנשאל על ידי משה באורים ותומים, כדכתיב ואהרן יהיה נביאך, יתבאר היטב מדוע בפרשת האזינו, לאחר מעשה דמדין שכבר הורידהו מגדולתו, וכבר לא הניח אהרן בן כמותו, נאמרה בו מיתה, אבל בפרשת פנחס שאז עוד הניח בן כמותו לא נאמרה בו מיתה. [ומכאן מוסר השכל נורא, עד כמה נפגם האב אפילו לאחר מותו, אם בנו חוטא חלילה. וגדולה מדת טובה ממדת פורעניות, עד כמה זוכה האב].

⁴ תמצית דבריו: מי שמניח בן כמותו, לא נאמר בו מיתה, לכן בפרשת פנחס נאמר באהרן אסיפה, כי עיקר מעלת אהרן היתה שהיה נביא למשה, שישאל לו באורים ותומים, ואלעזר בנו היה ממלא מקומו בנביאות של אורים ותומים, לכן אהרן הניח בן כמותו, ולכן נאמר בו אסיפה בפרשת פנחס. אבל לאחר שהורה הלכה בפני משה במדין, הורידהו מגדולתו, ויהושע לא היה צריך לו, אם כן כבר אינו כמותו של אביו, שאינו נביא כמוהו, ולא הניח בן כמותו, לכן כאן לאחר משעה מדין כתוב באהרן מיתה.

[טז]

(במדבר כז, יג) ונאספת אל עמיד גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך. ונראה דאמרו (בסנהדרין) [בבא בתרא קטז, א] יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה, דוד שהניח בן כמותו לא נאמרה בו מיתה, והנה אמר (שמות ז, א) ואהרן אחיך יהיה נביאך, ואמרו (ויקרא רבה לו, א) משה ואהרן אהרן ומשה, מלמד שהיו שקולים זה לזה, והנה מקודם אמר השם יתברך (במדבר כז, כא) ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים, ועל מנת זה הלא היה אלעזר במעלת אהרן וקם תחתיו, ולכן לא נאמר בו מיתה, ונאמרה בו אסיפה, אבל אחרי זה השיב אלעזר לפני משה, בגיעולי מדין (במדבר לא, כא), וכפי מה שאמרו בפרק הדר

ומבאר המשך חכמה על פי מה שאמרו חז"ל [בנדרפס: בסנהדרין. והוא בודאי טעות סופר, כי אינו בסנהדרין אלא בבבא בתרא] בבבא בתרא (קטז, א) "מפני מה בדוד נאמרה בו שכיבה, וביואב נאמרה בו מיתה, דוד שהניח בן - נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן - נאמרה בו מיתה". והנה בתחלה היה אהרן שקול כמשה, שהרי כתוב (שמות ז, א) "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן נתתם עליהם לפרעה ואלהיך יתקדש ואלהיך יתקדש". וכן אמרו (ויקרא רבה, בחקותי פרשה לו, א. תוספתא כריתות ד) בכל מקום הוא מקדים משה לאהרן, ובמקום אחד הוא אומר הוא אהרן ומשה, מלמד ששניהם שוין זה כזה ע"כ. והעיקר שהיה שקול כמשה, הוא שיהיה נשאל על ידי משה באורים ותומים, כדכתיב (שם) שאהרן יהיה נביאו. וכן אלעזר בנו היה ממלא מקום אביו בזה, כדכתיב (במדבר כז, כא) "ולפני אלעזר הפהן יעמד וישאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה".

וכיון שלענין זה היה אלעזר ממלא מקום אביו, הרי הניח בן כמותו, ולכן נאמר בפרשת פנחס שיאסף כאשר נאסף אהרן, [ואף על פי שמה לא הניח בן כמותו, כבר כתב המשך חכמה, (במדבר, פנחס פיסקא כא), דמדרגתו של משה גדולה יותר ממי שהניח בן, ולכן נאמר בו אסיפה, עיין שם], אבל כאן בפרשת האזינו היה לאחר מעשה של גיעולי מדין, דחטא אלעזר הכהן שהורה הלכה בפני רבו, דאמרו בעירובין (סג, א) שכיון שהורה אלעזר הלכה בפני משה דכתיב (במדבר לא, כא) "ויאמר אלעזר הפהן אל אנשי העצבא הפאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה", ואף על פי שאמר שה' אמר לאחי אביו, היינו למשה רבינו, מכל מקום הורידהו מגדולתו, והראה שהורידהו, שכתוב (במדבר כז, כא) "ולפני אלעזר הפהן

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

יְהִי עֲשֵׂי וַיִּתְגַּעְשׂוּ כִּי תִרְה לֹו:

מדוע הקרי אינו לפי פשט הלשון

(שמואל-ב ב כב, ח) בהפטרה (שמואל-ב, כב, ז-ח) וישמע מהיכלו קולי כו' ויתגעש קרי, והכתיב לפי הפשט, ותגעש, וכן בתהלים (יח, ח). והוא זר⁷, שהקרי הוא נגד הפשט. ונראה, דעל ההיכל קאי, שההיכל נתגעש, ומזה ותרעש הארץ, וכמו שדרשו ביומא (נ"ה) [נד, ב] מציון הארץ נבראת, שנאמר (תהלים נ, ב) מציון מכלל יופי, וזה המרכז, ושם נתגעש, ומזה רעשה הארץ. ופשוט⁸.

⁷ [יז] על הפסוק בהפטרה (שמואל ב כב, ח) "ותגעש ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים יתגזו ויתגעשו כי תרה לו" יש לדקדק, דהנה בכל מקום הקרי הוא הפשט, והכתיב אינו לפי הפשט, וכאן הוא להפך, דפשט לשון הקודש הוא לקרי ותגעש, לשון נקבה, כשם שכתוב ותרעש הארץ, וכן הוא בתהלים דכתיב (תהלים יח, ח) "ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי הרים יתגזו ויתגעשו כי תרה לו", הנה כתיב ותגעש, אם כן מדוע כאן הקרי הוא ויתגעש, והכתיב הוא הפשוט, והוא זר בלשון הקודש.

ומבאר המשך חכמה, דהנה לפני זה כתוב (פסוק ז) "בצר לי אקרא ה' ואל אלהי אקרא וישמע מהיכלו קולי וישועתי באזניו", ועל זה כתוב ויתגעש כו', ואמרו ביומא (נד, ב) [בנדפס נ"ה, והוא טעות סופר] דהעולם נברא מציון, דכתיב בתהלים (נ, ב) "מציון מקלל יפי אלהים הופיע".

ולפי זה יש לומר, דההיכל הוא מרכז העולם, והא דכתיב ויתגעש לשון זכר, עולה על ההיכל הכתוב לפני כן, שההיכל געש ועל ידי זה רעשה כל הארץ, נמצא שהפשט הוא ויתגעש. [והא דכתיב בתהלים ויגעש, זה לפי המציאות שהארץ געשה ורעשה, אבל כאן בנביא רומז הכתוב שהכל מתחיל בהיכל, מרכז העולם].

⁸ תמצית דבריו: הטעם שהקרי הוא ויתגעש, והוא זר, דהיה לקרוא ותגעש לשון נקבה, כמו רעשה, על הארץ. אבל באמת ויתגעש עולה על ההיכל הכתוב לפני כן, שהוא מרכז העולם, וממנו נברא העולם, ועל ידי שגעש ההיכל, רעשה הארץ, לכן כתוב לשון זכר ויתגעש, שעולה על ההיכל.

(לב, נא) על אשר מעלתם. זה⁵ בחינת דין על אשר מעלו, על אשר לא קדשתם כו' זה בחינת חשבון מה שהיו יכולים לקדש שמו יתברך, וכפרש"י. וזה (אבות ג, א) דין וחשבון, כמו שנתבאר בפרשת וירא (פיסקא כ), יעויין שם⁶.

[יז]

הפטרה

(שמואל-ב ב כב, ח) ותגעש ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים

⁵ [טז] על הפסוק (לב, נא) "על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל בְּמִי מְרִיבֶת קִדְשׁ מְדַבֵּר צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" יש לדקדק, מהו כפל הלשון "מעלתם בי", "לא קדשתם אותי".

ומבאר המשך חכמה על פי ביאור הגר"א באבות (ג, א) שאמרו "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", דנראה כפל לשון, "דין וחשבון", ומפרש, דדין הוא על העבירות שעשה, וחשבון הוא על זה שתחת העבירה יכול בזמן הזה לעשות מצוה ולהתקרב לה' יתברך, וגם על זה נענש, על ביטול העשה וביטול המצוה שהיה יכול לעשות.

ועל פי זה יתבאר היטב כפל הלשון, ד"מעלתם בי" הוא על אשר מעלו ועשו נגד רצונו יתברך, "ולא קדשתם" היינו על שעת ביטול המצוה שהיו יכולים לעשות בזה לקדש את שמו, כמו שפירש רש"י כאן וז"ל "על אשר לא קדשתם אותי. גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי לכם (במדבר כ, ח) ודברתם אל הסלע, והם הכוהו, והוצרכו להכותו פעמים, ואילו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים, ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפורענות אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא אינו לוקה, כך מקיים מצות בוראו, אנו לא כל שכן" עכ"ל רש"י, ונתבאר ענין דין וחשבון בפרשת וירא פיסקא כ, [ובעוד מקומות]. ומיושב הכל בס"ד.

⁶ תמצית דבריו: כפל הלשון "מעלתם בי", "לא קדשתם אותי", היינו מעילה על שעבר על רצונו יתברך, ולא קדשתם אותי, היינו עונש על ביטול העשה, שהיו יכולים לקדש שמו יתברך.

[יז]